

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-05-20

Närvarande: F.d. justitierådet Kerstin Calissendorff,
f.d. hovrättspresidenten Fredrik Wersäll och justitierådet
Magnus Medin

Förebyggande insatser inom socialtjänsten till skydd för barn och unga vid bristande medverkan

Enligt en lagrådsremiss den 16 april 2026 har regeringen
(Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över
förslag till

1. lag om insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas,
2. lag om Polismyndighetens behandling av personuppgifter enligt lagen (2026:000) om insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,

5. lag om ändring i lagen (2025:1478) om ändring i socialförsäkringsbalken,
6. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
7. lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten,
8. lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet,
9. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
10. lag om ändring i lagen (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter,
11. lag om ändring i lagen (2020:914) om tystnadsplikt vid utkontraktering av teknisk bearbetning eller lagring av uppgifter,
12. lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kansliråden Lisa Wiberg, Linda Celander, Veronica Widell Edlund och Pål Ämting samt departementssekreteraren Lizette Harletun, biträdda av departementssekreteraren Marie Jakobsson Randers.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas

1 kap.

I 1 § första meningen anges att lagen innehåller bestämmelser som ger socialnämnden möjlighet att besluta om insatser till och särskilda villkor för vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas.

Vad som avses med insatser och särskilda villkor anges inte i anslutning till den paragrafen utan först senare i kapitlet under rubriken Ord och uttryck i lagen.

Begreppen är emellertid enligt Lagrådets mening helt avgörande för att förstå vad lagen handlar om. De bör därför förklaras så tidigt som möjligt i kapitlet, förslagsvis i en första paragraf under rubriken Tillämpningsområde.

Lagrådet har härvid noterat att den föreslagna dispositionen av kapitlet överensstämmer med dispositionen av det första kapitlet i den föreslagna lagen om omhändertagande för vård av barn och unga (se lagrådsremissen För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga). Begreppen omhändertagande och vård i den sistnämnda lagen är dock mer självförklarande än vad som är fallet beträffande begreppen insatser och särskilda villkor. Det finns därför enligt Lagrådets mening anledning att här välja en annan disposition av kapitlet.

I 1 § andra meningen sägs att lagen också innehåller bestämmelser om handräckning och tillfälligt omhändertagande. Den meningen bör enligt Lagrådets uppfattning utgå dels eftersom lagen innehåller bestämmelser om även annat, dels då upplysningen inte behövs.

Lagrådet föreslår att bestämmelsen i 1 § första meningen formuleras om något. Lagrådet föreslår också att bestämmelsen i 2 §, om syftet

med lagen, flyttas till 1 § så att de båda bestämmelserna på ett tydligare sätt kopplas till varandra. Det är nämligen enligt Lagrådets mening önskvärt att det redan av den inledande paragrafen framgår att, inte bara ett beslut om en insats till eller ett särskilt villkor för ett barn eller en ung person, utan även ett motsvarande beslut beträffande en vårdnadshavare ska ha till syfte att förebygga eller förhindra att ett barn eller en ung person far illa.

Lagrådets förslag är att 1 § och rubriken till den paragrafen utformas enligt följande.

Lagens innehåll och syfte

Denna lag reglerar socialnämndens möjligheter att besluta om insatser till och särskilda villkor för vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas och insatser därför inte kan ges på frivillig väg. Syftet med lagen är att genom skydd och stöd förebygga och förhindra att barn och unga far illa.

Omedelbart därefter bör det anges vad som avses med insatser (2 § första stycket) och särskilda villkor (2 § andra stycket).

I övrigt saknas det skäl att anmärka på dispositionen eller utformningen av bestämmelserna i kapitlet. Om Lagrådets förslag följs, bör dock rubriken "Ord och uttryck i lagen" utgå.

4 kap. 1 §

En förutsättning för att socialnämnden ska få besluta om att ett barn som har fyllt 15 år ska delta i en insats är enligt paragrafen att det kan antas att insatsen inte kan ges med samtycke av "barnet själv". Barnet är ett "ett-ord", och följaktligen bör uttrycket skrivas "barnet självt" (jfr t.ex. 4 kap. 4 § och 7 kap. 7 § tredje stycket biobankslagen [2023:38] och 1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken).

7 kap. 1 §, 8 kap. 1 § och 10 kap. 1 §

Av 8 kap. 1 § framgår att socialnämnden får förena ett beslut om en insats till en vårdnadshavare med vite. Ett vitesförordnande utgör alltså enligt den bestämmelsen en del av beslutet om insatsen, och inte ett separat beslut.

Bestämmelsen i 10 kap. 1 § om överklagande är dock, som Lagrådet uppfattar det, utformad utifrån antagandet att ett vitesförordnande är att se som ett separat beslut, skilt från beslutet om insatsen. Även i författningskommentaren till 7 kap. 1 §, om omedelbart gällande beslut, ges det uttryck för att det är fråga om två separata beslut.

Frågan bör uppmärksammas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen

I lagrådsremissen föreslås införande av regler om brottssamtal i ett nytt kapitel, 19 a, §§ 1–7. Socialnämnden ska hålla ett sådant samtal med ett barn eller en ung person om Polismyndigheten har informerat nämnden om att barnet eller den unge är misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa och det kan antas att det är första gången barnet eller den unge är misstänkt för sådant brott.

Den reglering som föreslås i 19 a kap. synes i allt väsentligt ändamålsenlig. Lagrådet noterar dock att ändamålet med samtalet inte är angivet i lagstiftningen, vilket Lagrådet ser som en brist.

Benämningen brottssamtal leder till tanken att samtalet ska avse det aktuella brott som barnet eller den unge är misstänkt för. Detta är emellertid inte avsikten, vilket framgår av allmänmotiveringen (s. 331). Det finns dock en uppenbar risk för att ett samtal i detta skede kan komma att beröra skuldfrågan för det aktuella brottet. Detta är av såväl rättssäkerhets- som utredningsskäl klart olämpligt. Även en ung person ska betraktas och behandlas som oskyldig till

dess att skuldfrågan prövas rättsligt. Något rättsligt biträde finns normalt inte heller i detta skede. Utredning av brottet ska ske med de rättssäkerhetsgarantier som finns i det processrättsliga systemet. Risken är också uppenbar att samtal om det misstänka brottet kan påverka utredningen negativt. Det gäller särskilt om Polismyndigheten deltar, vilket föreslås vara huvudregeln.

Det bör med hänsyn härtill klargöras i lagstiftningen att syftet med samtalet snarare är att ta upp sådana frågor om stöd och hjälp till den misstänkte och, i förekommande fall, vårdnadshavaren, som ligger inom socialtjänstens ansvarsområde. Inget hindrar att samtalet, på det sätt som anges i remissen, också tar upp mer allmänna framtidssyftande frågor om kriminalitet, som inte berör den aktuella misstanken.

Lagrådet förordar med hänsyn härtill att syftet med samtalet, i enlighet med vad som nu angivits, klargörs i 19 a kap. 1 §.

Lagrådet förordar vidare att Polismyndigheten normalt inte ska delta i samtalet och att benämningen av samtalet ytterligare övervägs.

Det bör avslutningsvis noteras att det i författningskommentaren till 19 a kap. 1 § andra stycket finns en text som handlar om när ett brottsamtal är uppenbart obehövt. Lagtexten handlar dock inte om när ett brottsamtal är uppenbart obehövt utan om när det är uppenbart obehövt att polisen medverkar vid samtalet. Författningskommentaren måste alltså under alla förhållanden justeras.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar övriga lagförslag utan erinran.